

Sygn. akt III USK 94/21

POSTANOWIENIE

Dnia 15 kwietnia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Piotr Prusinowski

w sprawie z odwołania I. J.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w O.

o zasiłek chorobowy,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 15 kwietnia 2021 r.,

na skutek skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Okręgowego w O. z dnia 12 grudnia 2019 r., sygn. akt V Ua (...),

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych decyzją z dnia 14 stycznia 2019 r. odmówił wnioskodawczyni prawa do zasiłku chorobowego za okres niezdolności do pracy od dnia 10 grudnia 2015 r. do 11 lipca 2016 r. oraz zobowiązał wnioskodawczynię do zwrotu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego w łącznej kwocie wynoszącej 67.860,68 zł, na którą składała się należność główna w kwocie 56.893,30 zł i odsetki w kwocie 10.967,38 zł. Następnie decyzją z dnia 26 lutego 2019 r. organ rentowy zmienił swoją decyzję z dnia 14 stycznia 2019 r. w ten sposób, że zobowiązał wnioskodawczynię do zwrotu odsetek od nienależnie pobranego zasiłku chorobowego od dnia doręczenia wnioskodawczyni decyzji do dnia zwrotu kwoty nienależnie pobranego świadczenia.

Wyrokiem z dnia 18 lipca 2019 r. Sąd Rejonowy w O. umarzył postępowanie w części dotyczącej obowiązku zwrotu odsetek ustawowych w kwocie 10.967,38 zł,

zmienił zaskarżone decyzje Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i przyznał wnioskodawczyni prawo do zasiłku chorobowego za okres od dnia 10 grudnia 2015 r. do dnia 11 lipca 2016 r. i ustalił, że wnioskodawczyni nie jest zobowiązana do zwrotu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego w kwocie 56.893,30 zł oraz odsetek ustawowych. Sąd pierwszej instancji nie zgodził się z argumentacją pełnomocnika ZUS, że sam fakt wpłynięcia do organu rentowego dokumentów opatrzonych podpisem kwalifikowanym wnioskodawczyni powinien prowadzić do uznania, że wykonywała ona „pracę zarobkową” czy też wykorzystywała zwolnienie niezgodnie z jego celem i skutkować pozbawieniem prawa do zasiłków za sporne okresy. Sąd Rejonowy ustalił, że wszystkie czynności związane z obsługą księgową wykonywał wówczas mąż wnioskodawczyni, a samo opatrzenie dokumentów podpisem elektronicznym wnioskodawczyni nie świadczy o tym, iż to ona sama dokonywała takiej czynności.

Sąd Okręgowy w O. wyrokiem z dnia 12 grudnia 2019 r. zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że oddalił odwołania. Uznał, że Sąd Rejonowy oceniając dowody przedstawione w sprawie uchylił się od analizy znaczenia oświadczenia zawartego w odwołaniu dla wiarygodności twierdzeń skarżącej i jej męża składanych na późniejszych etapach postępowania, co sprawia, że ocena dowodów dokonana przez ten Sąd nie może być uznana za wszechstronną. Powyższe skutkuje koniecznością przyjęcia ustalenia, iż to skarżąca w okresie objętym spornymi decyzjami co miesiąc podpisywała i składała dokumenty dotyczące jej samej i klientów w organie rentowym. Zdaniem Sądu Okręgowego przepisem szczególnym, który był podstawą wydania zaskarżonej decyzji i który należy uwzględnić orzekając o obowiązku zwrotu świadczenia jest art. 66 ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby macierzyństwa. Z art. 66 ust. 2 tej ustawy wynika, że zwrot bezpodstawnie pobranych zasiłków następuje w uproszczonym trybie także wtedy, gdy świadczenie zostało pobrane nienależnie wskutek okoliczności o których mowa w art. 15-17. Zdaniem Sądu Okręgowego ustawodawca nie odsyła w tym zakresie do ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych i do pojęcia nienależnego świadczenia w rozumieniu tej ustawy. Ponadto w ocenie Sądu drugiej instancji uznanie, że w sprawie ma zastosowanie wyłącznie art. 84 ustawy systemowej

czyniłoby z regulacji zawartej w art. 66 ustawy zasiłkowej w znacznej części zbędne powtórzenie, a należy zakładać racjonalność ustawodawcy. Za taką wykładnią powołanych przepisów prawa przemawia również art. 84 ust. 5 ustawy systemowej, który wskazuje, że przepisów ust. 2-4 i ust. 8 nie stosuje się, jeżeli przepisy szczególne określające zasady przyznawania i wypłacania świadczeń stanowią inaczej.

Skargę kasacyjną oparto na podstawie naruszenia prawa materialnego: art. 17 ust. 1, art. 66 ust. 2, art. 66 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa oraz art. 84 ust. 2 ustawy systemowej, a także na naruszeniu przepisów postępowania, które to uchybienie mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy: art. 245 w zw. z art. 234 k.p.c., art. 327¹ § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.

Skarżąca wniosła o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na potrzebę wykładni wywołującego rozbieżności w orzecznictwie sądowym oraz budzącego poważne wątpliwości przepisu art. 66 ust. 2 ustawy zasiłkowej, w tym ustalenia relacji zachodzących pomiędzy wskazanym przepisem a przepisem art. 84 ust. 1 i 2 ustawy systemowej. Podniosła, że poważne wątpliwości interpretacyjne budzi, czy przepis art. 66 ust. 2 ustawy zasiłkowej jest przepisem szczególnym w stosunku do art. 84 ust. 2 ustawy systemowej i w konsekwencji, jaki przepis, tj. art. 66 ust. 2 ustawy zasiłkowej, czy może raczej art. 84 ust. 2 ustawy systemowej, stanowi podstawę prawną żądania przez ZUS zwrotu nienależnie pobranych świadczeń krótkoterminowych, takich jak w szczególności zasiłek chorobowy. Z ostrożności procesowej skarżąca wskazała też na oczywistą zasadność skargi kasacyjnej, która przejawia się po pierwsze, w tym, że Sąd drugiej instancji, w sposób oczywiście bezpodstawny i pomijający najnowsze, przeważające, orzecznictwo Sądu Najwyższego i sądów powszechnych, przyjął, że przepis art. 66 ust. 2 ustawy zasiłkowej jest przepisem szczególnym w stosunku do art. 84 ust. 2 ustawy systemowej. Po drugie, oczywista zasadność skargi kasacyjnej przejawia się także w tym, że uwadze Sądu drugiej instancji uszło, iż w orzecznictwie sądowym ugruntowany jest pogląd, że sporadyczna, wymuszona okolicznościami, aktywność zawodowa może usprawiedliwiać zachowanie prawa do zasiłku chorobowego (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 17 stycznia 2002 r.,

II UKN 710/00, 9 października 2006 r., I UK 44/06, 15 czerwca 2007 r., II UK 223/06, z 5 czerwca 2008 r., III UK 11/08, z 3 marca 2010 r., III UK 71/09, a także postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 2012 r., I UK 70/12). Zatem, w świetle utrwalonej linii orzecznictwa Sądu Najwyższego, wykonywanie formalnoprawnych czynności związanych z funkcjonowaniem firmy w okresie choroby osoby prowadzącej działalność, nie powoduje utraty przez nią prawa do zasiłku chorobowego. Zdaniem skarżącej taki właśnie formalnoprawny charakter, w żadnym wypadku nieskutkujący pozbawieniem prawa do zasiłku, miały ustalone przez Sąd odwoławczy czynności podejmowane w spornym okresie przez wnioskodawczynię. W tym bowiem okresie wnioskodawczyni bezspornie całkowicie zaprzestała prowadzenia działalności związanej ze zdobieniem paznokci i wykonywaniem wózków z pieluch natomiast czynności związane z działalnością związaną z obsługą księgową dwóch firm, które miała pod opieką wykonywał za nią jej małżonek. Aktywność wnioskodawczyni w spornym okresie, związana z realizacją podpisu zaufanego (bezpornie nie będącego podpisem kwalifikowanym, jak błędnie przyjął Sąd drugiej instancji) na uprzednio przygotowywanych i sprawdzanych przez małżonka wnioskodawczyni dokumentach wysłanych do ZUS bezspornie ograniczała się zaś do odczytania SMS z numerem zatwierdzającym lub jedynie użyczenia swojego telefonu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Brak jest podstaw uzasadniających przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania.

W myśl art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Odwołanie się do przesłanki potrzeby wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów wymaga wykazania, że określony przepis prawa, mimo że budzi poważne

wątpliwości (ze wskazaniem, na czym te poważne wątpliwości polegają), nie doczekał się wykładni, bądź że jego niejednolita wykładnia wywołuje rozbieżności w orzecznictwie sądów, które należy przytoczyć (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002 nr 12, poz. 151). Zauważyć należy, że o rzeczywistych rozbieżnościach w judykaturze można mówić tylko wówczas, gdy brak zgodności rozstrzygnięć dotyczy takich samych lub bardzo zbliżonych stanów faktycznych, co skarżący powinien wykazać (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2018 r., IV CSK 577/17, LEX nr 2497710). Powołanie się na rozbieżności w orzecznictwie wymaga przytoczenia i poddania analizie rozbieżnych orzeczeń sądów w celu wykazania, że rozbieżności te mają swoje źródło w różnej wykładni przepisu, bądź też przedstawienia argumentów wskazujących, że wykładnia przeprowadzona przez sąd drugiej instancji sprzeczna jest z jednolitym stanowiskiem doktryny lub orzecznictwa Sądu Najwyższego (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2018 r., III UK 123/17, LEX nr 2496319).

Wskazana przez skarżącego rozbieżność orzecznictwa uzasadniająca potrzebę wykładni przepisów prawnych jest pozorna. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się, że przepis art. 66 ust. 2 ustawy zasiłkowej nie stanowi przepisu szczególnego w stosunku do art. 84 ustawy systemowej, bowiem żaden z przepisów ustawy zasiłkowej nie reguluje odmiennie niż art. 84 ust. 2 ustawy systemowej kwestii zwrotu nienależnie pobranych świadczeń. Innymi słowy, art. 66 ust. 2 ustawy zasiłkowej nie reguluje odmiennie okoliczności przemawiających za uznaniem świadczenia za pobrane nienależnie niż czyni to art. 84 ust. 2 ustawy systemowej (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 17 stycznia 2012 r., I UK 194/11, LEX nr 1227962; z dnia 3 grudnia 2013 r., I UK 212/13, LEX nr 1641776; z dnia 19 lutego 2014 r., I UK 331/13, LEX nr 1446442; z dnia 30 września 2020 r., I UK 98/19, LEX nr 3067436). Istotną cechą nienależnie pobranego świadczenia z ubezpieczeń społecznych jest świadomość osoby pobierającej świadczenie, co do nieprzysługiwania jej prawa do tego świadczenia w całości lub w części od początku albo w następstwie mających miejsce później zdarzeń (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2019 r., I UK 285/18 i przywołane w nim orzecznictwo). Obowiązek zwrotu świadczenia obciąża tylko tego, kto przyjął

świadczenie w złej wierze, mając świadomość jego nienależności. Dotyczy to zarówno osoby, która została pouczona o okolicznościach dotyczących braku prawa do pobierania świadczenia (art. 84 ust. 2 pkt 1 ustawy systemowej), jak i osoby, która uzyskała świadczenie na podstawie nieprawdziwych zeznań lub fałszywych dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd organu wypłacającego świadczenie - art. 84 ust. 2 pkt 2 ustawy systemowej (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 sierpnia 2018 r., II UK 211/17, LEX nr 2530685). Nie jest wymagane uprzednie pouczenie o możliwości utraty pobranych zasiłków z przyczyn ustawowo określonych, między innymi, w art. 17 ustawy zasiłkowej, których wystąpienia nie można z góry zakładać ani przewidzieć (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 12 września 2018 r., III UK 124/17, LEX nr 2549437; z dnia 20 sierpnia 2019 r., II UK 76/18, OSNP 2020, nr 8, poz. 85). W orzecnictwie wprost wskazuje się, że ubezpieczony, który prowadzi działalność gospodarczą w okresie orzeczonej niezdolności do pracy, świadomie wprowadza organ rentowy w błąd, co do istnienia podstawy wypłaty zasiłku chorobowego. Zasiłek chorobowy wypłacony takiemu ubezpieczonemu jest świadczeniem nienależnie pobranym - art. 84 ust. 2 pkt 2 ustawy systemowej (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 29 stycznia 2019 r., III UK 11/18, OSNP 2019, nr 9, poz. 115; z dnia 11 września 2019 r., III UK 217/18, OSNP 2020 nr 10, poz. 112; z dnia 3 grudnia 2019 r., I UK 285/18, LEX nr 2779501; z dnia 30 września 2020 r., I UK 98/19, LEX nr 3067436).

Ujęta w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. przesłanka ma miejsce wtedy, gdy zasadność podniesionych w niej zarzutów wynika *prima facie*, bez głębszej analizy prawnej. Dotyczy to więc jedynie uchybień przepisom prawa materialnego albo procesowego, zarzucanym sądowi drugiej instancji, o charakterze elementarnym polegających w szczególności na oparciu rozstrzygnięcia na wykładni przepisu oczywiście sprzecznej z jednolitą i ugruntowaną jego wykładnią przyjmowaną w orzecnictwie i nauce prawa, na zastosowaniu przepisu, który już nie obowiązywał, względnie na oczywiście błędnym zastosowaniu określonego przepisu w ustalonym stanie faktycznym (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2015 r., IV CSK 263/15, LEX nr 1940571). Oczywiście jest przy tym tylko to, co można dostrzec bez potrzeby głębszej analizy, czy przeprowadzenia dłuższych badań lub dociekań. Zarzucane uchybienia muszą zatem mieć kwalifikowany charakter i być

dostrzegalne w sposób oczywisty dla przeciętnego prawnika (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 12 grudnia 2000 r., V CKN 1780/00, OSNC 2001, nr 3, poz. 52; z dnia 22 marca 2001 r., V CZ 131/00, OSNC 2001, nr 10, poz. 156). W przyczynie kasacyjnej określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. nie chodzi o wskazanie naruszenia prawa przez sąd *meriti*, choćby oczywistego, co dotyczy zwłaszcza uchybień w sferze prawa procesowego, lecz o to, aby wykazane uchybienia sądu skutkowały wydaniem oczywiście nieprawidłowego orzeczenia. (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 7 stycznia 2003 r., I PK 227/02, OSNP 2004, nr 13, poz. 230; z dnia 11 stycznia 2008 r., I UK 285/07, LEX nr 442743; z dnia 28 lutego 2012 r., I PK 157/11, LEX nr 1215115). W rozpoznawanej sprawie skarżąca nie wykazały istnienia tak rozumianej przesłanki przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego ugruntowane jest stanowisko, że w wypadku, gdy strona skarżąca twierdzi, że jej skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, powinna przedstawić argumentację prawną, wyjaśniającą w czym ta oczywistość się wyraża oraz uzasadnić to twierdzenie (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 23 maja 2018 r., I CSK 36/18, LEX nr 2508116; z dnia 29 maja 2018 r., I CSK 42/18, LEX nr 2508120). Wywód prawny wskazujący, w czym wyraża się ta „oczywistość” winien znaleźć się w uzasadnieniu wniosku (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2018 r., III UK 127/17, LEX nr 2496323). O tym, że skarga jest oczywiście uzasadniona, nie może decydować argumentacja zawarta w uzasadnieniu jej podstaw (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 kwietnia 2018 r., II UK 277/17, LEX nr 2490632). W uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie został wykorzystany dorobek orzecznictwa i doktryny w zakresie warunków prawnych, jakie muszą zostać spełnione, aby można stwierdzić spełnienie przesłanek określonych w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.

W zakresie pierwszej okoliczności uzasadniającej oczywistą zasadność skargi kasacyjnej, aktualne pozostają powyższe rozważania dotyczące braku rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego na tle wykładni art. 66 ustawy zaskłkowej. Odnosząc się do drugiej okoliczności, zdaniem skarżacej *„uwadze Sądu II instancji uszło, iż w orzecznictwie sądowym ugruntowany jest pogląd, że sporadyczna, wymuszona okolicznościami aktywność zawodowa może*

usprawiedliwiać zachowanie prawa do zasiłku chorobowego (...) Zatem w świetle utrwalonej linii orzecznictwa Sądu Najwyższego, wykonywanie formalnoprawnych czynności związanych z funkcjonowaniem firmy w okresie choroby osoby prowadzącej działalność, nie powoduje utraty przez nią prawa do zasiłku chorobowego". Tymczasem zauważyć należy, że Sąd odwoławczy odniósł się do powyższego poglądu i na s. 9 uzasadnienia wyroku przyjął, że „nie mają w ustalonym stanie faktycznym sprawy zastosowania powołane przez skarżącą w odwołaniu orzeczenia Sądu Najwyższego. Orzeczenia te zapadały bowiem w całkowicie odmiennych stanach faktycznych, gdzie istotą działalności nie było składanie w organie rentowym dokumentów rozliczeniowych, ale osobiste wykonywanie konkretnych czynności (...) nie można również w świetle zebranych w sprawie dowodów uznać, iż działalność wnioskodawczyni w okresie objętym spornymi decyzjami sprowadzała się tylko do formalnoprawnego prowadzenia działalności gospodarczej, skoro wykonywała ona czynności będące istotą prowadzonej działalności". Podnosząc oczywistą zasadność skargi kasacyjnej skarżąca nie wskazała na podobieństwo stanów faktycznych szeregu przywołanych (wyłącznie przez wskazanie daty i sygnatury) orzeczeń sądowych, ze stanem faktycznym w rozpoznawanej sprawie, czym wykazałaby wadliwość wyroku Sądu drugiej instancji. Ponadto zdaniem skarżącej jej aktywność zawodowa w spornym okresie „ograniczała się do odczytania SMS z numerem zatwierdzającym lub jedynie do użyczenia swojego telefonu P. J. w celu jej odczytania" w sytuacji gdy Sąd odwoławczy przyjął, że „to skarżąca w okresie objętym spornymi decyzjami co miesiąc podpisywała i składała dokumenty dotyczące jej samej i klientów w organie rentowym" (s. 9 uzasadnienia wyroku).

Z uwagi na powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. orzekł jak w sentencji.